

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

આવકવેરાના કમિશનર, મુંબઈ

વિરુદ્ધ

મેસર્સ જનરલ ઇન્શ્યોરન્સ નિગમ

સપ્ટેમ્બર ૨૫, ૨૦૦૬

[અશોક ભાન અને માર્કેટિંગ કાટજુ, ન્યાયાધીશો]

કંપની અધિનિયમ, ૧૯૫૬:

કલમ ૮૧-બોનસ શેર જારી કરવાના સંબંધમાં થયેલ ખર્ચ-ધાર:તે

આવક ખર્ચ છે અને મૂડી ખર્ચ નથી.

વર્તમાન અપીલમાં વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થયો છે તે એ છે કે બોનસ શેર જારી કરવાના સંબંધમાં કરવામાં આવેલો ખર્ચ મૂડી ખર્ચ છે કે મહેસૂલ ખર્ચ.

અપીલને નકારી કાઢીને કોર્ટે કહ્યું:

૧.૧.બોનસ શેર જારી કરવા માટેનો ખર્ચ આવક ખર્ચ અને મૂડી ખર્ચ નહીં.

[૫૭૦- એ]

૧.૨.બોનસ શેર જારી કરવાથી નવા ભંડોળનો પ્રવાહ થતો નથી અથવા કાર્યરત મૂડીમાં વધારો થતો નથી. બોનસ શેર જારી કરતા પહેલા અથવા પછી કંપનીનો મૂડી આધાર યથાવત રહે છે.અનામતની મૂડીકરણ દ્વારા બોનસ શેરની ફાળવણી એ માત્ર કંપનીના ભંડોળની પુનઃ ફાળવણી છે. જો એમ હોય તો, એવું ન કહી શકાય કે કંપનીએ સ્થાયી પ્રકૃતિનો લાભ અથવા ફાયદો મેળવ્યો છે.કંપની પાસે ઉપલબ્ધ કુલ ભંડોળ એ જ રહેશે અને બોનસ શેર ઇશ્યૂ કરવાથી કંપનીના મૂડી માળખામાં કોઈ ફેરફાર થશે નહીં.[૫૬૯- બી, એફ]

CIT વિ. ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ, (૧૯૬૪) ૫૨ ITR ૫૬૭ (SC) પર આધાર રાખ્યો હતો.

બોમ્બે બર્મા ટ્રેડિંગ નિગમ લિમિટેડ વિ.CIT, (૧૯૮૪) ૧૪૫ ITR ૭૯૩; રિચાર્ડસન હિન્દુસ્તાન લિમિટેડ વિરુદ્ધ CIT, (૧૯૮૮) ૧૬૯ ITR ૫૧૬ (બોમ્બે) અને પુડ કાફ્ટ પ્રોડક્ટ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૯૩) ૨૦૪ ITR ૫૪૫ ને મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

અમદાવાદ મેન્યુફેક્ચરિંગ અને કેલિકો પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિ.આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૮૬) ૧૬૨ આઇટીઆર ૮૦૦; સીઆઇટી વિ. મિહિર

ટેક્સટાઇલ્સ લિમિટેડ, (૧૯૯૪) ૨૦૬ આઈટીઆર ૧૧૨ (ગુજરાત);
સીઆઈટી વિ. અજીત મિલ્સ લિમિટેડ, (૧૯૯૪) ૨૧૦ આઈટીઆર ૬૫૮;
વઝીર સુલતાન ટોબેકો કંપની લિમિટેડ વિ.સી. આઈ. ટી., (૧૯૯૦) ૧૮૪
આઈ. ટી. આર. ૭૦ અને વઝીર સુલતાન ટોબેકો કંપની લિમિટેડ વિ.સીઆઈટી.
(૧૯૮૮) ૧૭૪ આઈ. ટી. આર. ૬૮૯, રદ કરવામાં આવ્યું.

પંજાબ રાજ્ય ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમ લિમિટેડ વિ.CIT, (૧૯૯૭)
૨૨૫ **ITR ૭૯૨ (SC)**; ગુજરાત સ્ટીલ ટ્યુબ્સ લિમિટેડ v.સીઆઈટી.
(૧૯૯૪) ૨૧૦ આઈટીઆર ૩૫૮; યુનિયન કાર્બાઈડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ
વિ.સીઆઈટી. (૧૯૯૩) ૨૦૩ **ITR ૫૮૪**; બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ
વિરુદ્ધ CIT, (૧૯૯૭) ૨૨૫ **ITR ૭૯૮ (SC)** અને **CIT** વિરુદ્ધ મોટર
ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કંપની લિમિટેડ, (૧૯૯૮) ૨૨૯ **ITR ૧૩૭**, પ્રતિષ્ઠિત.

એમ્પાયર જ્યુટ કંપની લિમિટેડ વિ.CIT, [૧૯૮૦] ૪ **SCC** ૨૫, નો
ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

એથર્ટન વિ. બ્રિટિશ ઇન્સ્યુલેટેડ એન્ડ હેલ્સબી કેબલ્સ લિમિટેડ, ૧૦ ટી.
સી. ૧૫૫ અને ઇઝનર વિ. મેકોમ્બર, (૧૯૨૦) ૨૫૨ યુ. એસ. ૧૮૯ નો
ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

દિવાની અપીલ અધિકારક્ષેત્ર:

૨૦૦૧ની સિવિલ અપીલ નંબર ૪૪૨૨.

આવકવેરાની અપીલ નંબર ૪૫૭/૨૦૦૦માં બોમ્બે ખાતેની હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચરના ૧૮.૯.૨૦૦૦ના ચુકાદા અને આદેશમાંથી.

અપીલકર્તા માટે મોહન પરાસરન, એ. એસ. જી., હરીશ ચંદર, ઓ. પી. શ્રીવાસ્તવ, ટી. એ. ખાન અને ડી. એસ. મહરા.

પ્રતિવાદી માટે એફ. વી. ઈરાની અને આર. બી. હાથીખાનાવાલા.

કોર્ટનો ચુકાદો BHAN, જજ દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો. આ અપીલમાં વિચારણા માટે જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે એ છે કે બોનસ શેર જારી કરવાના સંબંધમાં કરવામાં આવેલો ખર્ચ મૂડી ખર્ચ છે કે મહેસૂલ ખર્ચ. હાઈકોર્ટમાં ઘડવામાં આવેલા કાયદાનો પ્રશ્ન હતો:

((૧) હકીકતો અને કેસના સંજોગો અને કાયદામાં શું ટ્રિબ્યુનલ એવું માનવા માટે યોગ્ય હતું કે શેર ઈશ્યૂને કારણે થતો ખર્ચ સ્વીકાર્ય ખર્ચ છે?

આકારણી કરનાર એક વીમા કંપની છે જેની ચાર પેટાકંપનીઓ છે. આકારણી વર્ષ ૧૯૯૧-૯૨ માટે કરદાતાએ રૂ. ૫૮,૫૨,૮૦,૮૫૦/- ઓડિટ રિપોર્ટ સાથે. આકારણી અધિકારીએ મહેસૂલ ખર્ચ તરીકે કરવામાં આવેલા કેટલાક ખર્ચને મંજૂરી આપી ન હતી, જેમાંથી એક રૂ. ૧,૦૪,૨૮,૫૦૦/- અધિકૃત શેર મૂડીમાં વધારાના સંબંધમાં ચૂકવવામાં આવેલી સ્ટેમ્પ ડ્યુટી અને નોંધણી ફી માટે

જવાબદાર છે. હિસાબી વર્ષ દરમિયાન પ્રતિવાદી-મૂલ્યાંકનકારે આ માટે અલગથી ખર્ચ કર્યો હતો:

((i) તેની અધિકૃત શેર મૂડીમાં વધારો અને

((૨) બોનસ શેરનો ઇશ્યૂ.

આકારણી અધિકારીએ ખર્ચની બંને વસ્તુઓને મહેસૂલ ખર્ચ તરીકે મંજૂરી આપી ન હતી. તેમના જણાવ્યા અનુસાર, ખર્ચ મૂડી સંપત્તિના સંપાદન માટે ટકાઉ, પ્રકૃતિની મૂડી સંપત્તિ તરફ હતો અને તેથી, ખર્ચ માત્ર મૂડી ખર્ચ તરફ જ જવાબદાર હોઈ શકે છે.

અસંતુષ્ટ કરદાતાએ CIT (અપીલ) સમક્ષ કલમ ૧૪૩ (૩) હેઠળ અપીલ દાખલ કરી હતી. મંજૂરી ન મળવાને રુ. સી. આઈ. ટી. (અપીલ્સ) દ્વારા અધિકૃત શેર મૂડીમાં વધારા સાથે સંકળાયેલી સ્ટેમ્પ ડ્યુટી અને નોંધણી ફીના સંદર્ભમાં આઈ. ડી. ૧,૫૦૦/- ને બે શ્રેણીઓમાં વિભાજિત કરવામાં આવી હતી, જેમાંની એક અધિકૃત શેર મૂડીમાં રુ. ૭૫ કરોડથી માંડીને રુ. ૨૫૦ કરોડ અને બીજું બોનસ શેર જારી કરવા સંબંધિત છે. ખર્ચની પ્રથમ શ્રેણીના સંદર્ભમાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે બોમ્બે બર્મા ટ્રેડિંગ નિગમ વિરુદ્ધ સી. આઈ. ટી. ના કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટના ચુકાદાઓની દ્રષ્ટિએ તે સ્વીકાર્ય નથી. (૧૯૮૪) ૧૪૫ ITR ૭૯૩ અને રિચાર્ડસન હિન્દુસ્તાન લિમિટેડ વિરુદ્ધ CIT, (૧૯૮૮) ૧૬૯ ITR ૫૧૬.બીજી શ્રેણી હેઠળ આવતા ખર્ચને બોમ્બે બર્મા ટ્રેડિંગ

કોર્પોરેશનના કેસ (ઉપરોક્ત) ના નિર્ણય દ્વારા સીધા જ આવરી લેવામાં આવતા મહેસૂલ ખર્ચ તરીકે મંજૂરી આપવામાં આવી હતી.

આવકવેરાની અપીલ ટ્રિબ્યુનલ (ટૂંકમાં "ટ્રિબ્યુનલ") સમક્ષ સી. આઈ. ટી. (અપીલ્સ) દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશને મહેસૂલને પડકારવામાં આવ્યો હતો. ટ્રિબ્યુનલે સી. આઈ. ટી. (અપીલ્સ)ના બોનસ શેર જારી કરવા માટેના ખર્ચને મહેસૂલ ખર્ચ તરીકે ગણવાના નિર્ણયને અન્ય બાબતોની સાથે નીચે મુજબ અવલોકન કરીને સમર્થન આપ્યું હતું:

"અમે હરીફની રજૂઆતોને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં લીધી છે. બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિરુદ્ધ સી. આઈ. ટી., (૧૯૯૭) ૨૨૫ આઈ. ટી. આર. ૭૯૮ (એસ. સી.)ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ચુકાદાનો આધાર એ રહ્યો છે કે ખર્ચ કંપનીના મૂડી આધારના વિસ્તરણ સાથે જોડાયેલો હતો અને તેથી આ ખર્ચ મૂડી ખર્ચ હતો. જો કે બોનસ શેર ઇશ્યૂ કરવાના કિસ્સામાં કંપનીના મૂડી આધારનું વિસ્તરણ થતું નથી પરંતુ માત્ર હાલના ભંડોળની પુનઃ ફાળવણી થાય છે. તેથી અમારું માનવું છે કે લર્નડ સી. આઈ. ટી. (અપીલ્સ) એ આ મુદ્દાનો નિર્ણય મૂલ્યાંકનકર્તાની તરફેણમાં યોગ્ય રીતે કર્યો હતો. તેથી અપીલનો આ આધાર નકારી કાઢવામાં આવે છે.

ત્યારબાદ મહેસૂલ વિભાગે બોમ્બે હાઈકોર્ટ સમક્ષ ટૂંકા "ધ એક્ટ" માટે આવકવેરાના કાયદાની કલમ ૨૬૦-એ હેઠળ અપીલ દાખલ કરી હતી, જેમાં કાયદાના બે પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા. ઉચ્ચ અદાલતે તેના ચુકાદામાં બોમ્બે બર્નાર્ડ ટ્રેડિંગ નિગમ (ઉપર જણાવેલ સાઈટેશન્ મુજબ) ના કેસમાં તેના અગાઉના નિર્ણયને અનુસરીને ટ્રિબ્યુનલના ચુકાદાને સમર્થન આપ્યું છે. આ અદાલતે આ ચુકાદાના પેરા ૧ માં પુનઃઉત્પાદિત કાયદાના પ્રશ્નને મંજૂરી આપી.

બોનસ શેર જારી કરવાના સંબંધમાં થતો ખર્ચ મહેસૂલ ખર્ચ છે કે મૂડી ખર્ચ તે પ્રશ્ન પર, એક તરફ બોમ્બે અને કલકત્તા ઉચ્ચ અદાલતો અને બીજી તરફ ગુજરાત અને આંધ્રપ્રદેશ વચ્ચે અભિપ્રાયનો સંઘર્ષ છે. બોમ્બે અને કલકત્તા ઉચ્ચ અદાલતોએ એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે બોનસ શેર જારી કરવાના સંબંધમાં થતો ખર્ચ મહેસૂલ ખર્ચ છે જ્યારે ગુજરાત અને આંધ્રપ્રદેશ ઉચ્ચ અદાલતોએ એવો મત વ્યક્ત કર્યો છે કે બોનસ શેરના સંબંધમાં થતો ખર્ચ મૂડી ખર્ચના સ્વરૂપમાં છે. એ. રમૈયા, સોળમી આવૃત્તિ ૨૦૦૪ દ્વારા કંપની અધિનિયમની ટિપ્પણી પર આધાર રાખતા અપીલકર્તાના વિદ્વાન વકીલશ્રીકાર, જે ભારતીય કંપની અધિનિયમની કલમ ૮૧ની ટિપ્પણીમાં જોવા મળે છે, - "જ્યારે કોઈ કંપની સમૃદ્ધ થાય છે અને મોટી વધારાની રકમ એકઠી કરે છે ત્યારે તે આ વધારાની રકમને મૂડીમાં રૂપાંતરિત કરે છે અને તેના સભ્યો વચ્ચે તેમના અધિકારોના પ્રમાણમાં મૂડીનું વિભાજન કરે છે. આ વધેલી મૂડીનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા સંપૂર્ણ ચૂકવણીવાળા શેર જારી કરીને કરવામાં આવે છે. જે શેરધારકોને શેર ફાળવવામાં આવે છે તેમણે

કંઈ ચૂકવવું પડતું નથી. તેનો હેતુ વિભાજન માટે ઉપલબ્ધ લાભને મૂડીગત કરવાનો અથવા અર્ધ-મૂડી લાભનો ઉપયોગ કરવાનો છે. બોનસ શેર આધુનિક નામ "શેરોનું મૂડીકરણ" દ્વારા જાય છે અને અમદાવાદ મેન્યુફેક્ચરિંગ એન્ડ કેલિકો પ્રાઇવેટ લિમિટેડમાં ગુજરાત હાઇકોર્ટના ચુકાદાઓ v.આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૮૬) ૧૬૨ ITR ૮૦૦, CIT વિ. મિહિર ટેક્સટાઇલ્સ લિમિટેડ, (૧૯૯૪) ૨૦૬ ITR ૧૧૨ (ગુજરાત), ગુજરાત સ્ટીલ ટ્યુબ્સ લિમિટેડ વિ. CIT, (૧૯૯૪) ૨૧૦ ITR ૩૫૮, CIT વિ. અજીત મિલ્સ લિમિટેડ., (૧૯૯૪) ૨૧૦ આઇ. ટી. આર. ૬૫૮ અને વઝીર સુલતાન ટોબેકો કંપની લિમિટેડમાં આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટના બે ચુકાદાઓ વિ.સી. આઇ. ટી., (૧૯૯૦) ૧૮૪ આઇ. ટી. આર. ૭૦ અને વજીર સુલતાન ટોબેકો કંપની લિમિટેડ વિ.સીઆઇટી. (૧૯૮૮) ૧૭૪ આઇ. ટી. આર. ૬૮૯ જેમાં એવું માનવામાં આવ્યું છે કે બોનસ શેર જારી કરવાથી કંપનીની જારી કરેલી અને ચૂકવેલ મૂડીમાં વધારો થાય છે અને કંપનીના બોનસ શેર સીધા મૂડીના સંપાદન અને સ્થાયી પ્રકૃતિના લાભ સાથે જોડાયેલા છે. બોનસ શેર જારી કરવા માટે થતો ખર્ચ કંપનીને કાયમી લાભ આપે છે, જે કંપનીના મૂડી માળખા પર પરિણામી અસર કરે છે અને તેથી તેને મૂડી ખર્ચ તરીકે ગણવો જોઈએ. રિલાયન્સને પંજાબ રાજ્ય ઔદ્યોગિક વિકાસ નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આ અદાલતના ચુકાદાઓ પર પણ મૂકવામાં આવ્યું છે. CIT., (૧૯૯૭) ૨૨૫ ITR ૭૯૨ (SC) અને બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ v. CIT, (૧૯૯૭) ૨૨૫ ITR ૭૯૮ (SC). તેમણે સી. આઇ. ટી. વિરુદ્ધ મોટર ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કંપની લિમિટેડ, (૧૯૯૮) માં પણ આધાર રાખ્યો

હતો, જે સી. આઈ. ટી. વિરુદ્ધ અજીત મિલ્સ લિમિટેડમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટના ૨૨૯ આઈ. ટી. આર. ૧૩૭માં હતો.(૧૯૯૪) ૨૧૦ આઈ. ટી. આર. ૬૫૮, ગુજરાત સ્ટીલ ટ્યુબ્સ લિમિટેડ વિ.સી. આઈ. ટી., (૧૯૯૪) ગુજરાત હાઈકોર્ટના ૨૧૦ આઈ. ટી. આર. ૩૫૮ અને યુનિયન કાર્બાઈડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ વિ.CIT, (૧૯૯૩) કલકત્તા હાઈકોર્ટની ૨૦૩ ITR ૫૮૪.

આની સામે, પ્રતિવાદી વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલશ્રી દલીલ કરે છે કે નિ:શંકપણે નવા શેર જારી કરીને શેર મૂડીમાં વધારો થવાથી કંપનીમાં નવા ભંડોળના પ્રવાહમાં વધારો થાય છે અથવા તેમાં વધારો થાય છે, તેની મૂડી કાર્યરત થાય છે જેના પરિણામે તેના નફો બનાવવાના ઉપકરણો ખર્ચ થાય છે, પરંતુ અનામતના મૂડીકરણ દ્વારા બોનસ શેરનો મુદ્દો માત્ર કંપનીના ભંડોળની પુનઃ ફાળવણી છે. નવા ભંડોળનો કોઈ પ્રવાહ નથી અથવા કાર્યરત મૂડીમાં વધારો થયો નથી, જે ચથાવત્ છે. બોનસ શેર ઇશ્યૂ કરવાથી કાર્યરત મૂડીમાં કોઈ ફેરફાર થતો નથી અને તેથી, કંપનીને કાયમી લાભ આપવામાં પરિણમતું નથી અને તેને આવક ખર્ચ તરીકે ગણવો પડે છે. તેમણે CIT વિરુદ્ધ ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ, (૧૯૬૪) પર ITR ૫૬૭ (SC), બોમ્બે બર્મા ટ્રેડિંગ નિગમ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આ અદાલતના ચુકાદા પર આધાર રાખ્યો છે.CIT, (૧૯૮૪) ૧૪૫ ITR ૭૯૩, રિચાર્ડસન હિન્દુસ્તાન લિમિટેડ વિરુદ્ધ CIT, (૧૯૮૮) ૧૬૯ ITR ૫૧૬ (બોમ્બે) અને તે જ અદાલતના અનુગામી

ચુકાદાઓ અને વુડ ફાસ્ટ પ્રોડક્ટ્સ લિમિટેડ વિરુદ્ધ આવકવેરાના કમિશનર,
(૧૯૯૩) ૨૦૪ ITR ૫૪૫ માં કલકત્તા હાઈકોર્ટનો ચુકાદો.

અમે શરૂઆતમાં સૂચવી શકીએ કે આ અદાલતે એમ્પાયર જ્યુટ કંપની લિમિટેડ
વિ. ના કિસ્સામાં કોઈ ચોક્કસ ખર્ચ આવક છે કે મૂડી ખર્ચ તે નક્કી કરવા માટે
કસોટી નક્કી કરી છે. સીટીટી, [૧૯૮૦] ૪ એસસીસી ૨૫.આ અદાલતે આ
વિષય પરના કાયદાને વિગતવાર ધ્યાનમાં લીધા પછી પાન ૮ પર નીચે મુજબ
અવલોકન કર્યું:

“ નક્કી થયેલા કેસોએ સમયાંતરે મૂડી અને મહેસૂલ ખર્ચ વચ્ચે
તફાવત કરવા માટે વિવિધ પરીક્ષણો વિકસાવ્યા છે પરંતુ કોઈ પણ
પરીક્ષણ સર્વોપરી અથવા નિર્ણાયક નથી. સમસ્યાનું તૈયાર સમાધાન
પૂરું પાડી શકે તેવું કોઈ સર્વગ્રાહી સૂત્ર નથી; કોઈ ટચસ્ટોન તૈયાર
કરવામાં આવ્યું નથી. દરેક કેસનો નિર્ણય તેની પોતાની હકીકતોને
ધ્યાનમાં રાખીને સમગ્ર કામગીરીનું વ્યાપક ચિત્ર ધ્યાનમાં રાખીને
કરવો પડશે, જેના સંદર્ભમાં ખર્ચ કરવામાં આવ્યો છે. પરંતુ અદાલતો
દ્વારા ઘડવામાં આવેલા કેટલાક પરીક્ષણોનો ઉલ્લેખ કરી શકાય છે
કારણ કે તે પક્ષો વચ્ચેના વિવાદના સાચા નિર્ણય પર પહોંચવામાં
મદદ કરી શકે છે. એક પ્રખ્યાત કસોટી એ છે કે લોર્ડ કેવ, એલ. સી.
દ્વારા એથર્ટન વિ. બ્રિટિશ ઇન્સ્યુલેટેડ અને હેલ્સબી કેબલ્સ લિમિટેડ,

૧૦ ટી. સી. ૧૫૫ માં નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે, જ્યાં વિદ્વાન લો
લોર્ડે જણાવ્યું હતું:

જ્યારે ખર્ચ માત્ર એકવાર અને કાયમ માટે જ નહીં, પરંતુ વેપારના
સ્થાયી લાભ માટે સંપત્તિ અથવા લાભને અસ્તિત્વમાં લાવવાના દૃષ્ટિકોણથી
કરવામાં આવે છે, ત્યારે આવા ખર્ચને યોગ્ય રીતે
આવકને નહીં પરંતુ મૂડીને આભારી ગણવા માટે (વિપરીત નિષ્કર્ષ
તરફ દોરી જતા વિશેષ સંજોગોની ગેરહાજરીમાં) ખૂબ જ સારું કારણ
છે.

[ભાર મૂકવામાં આવે છે]

ટૂંકમાં કહીએ તો, આ કેસમાં જે ધારવામાં આવ્યું છે તે એ છે કે જો કોઈ સંપત્તિ
અથવા વેપારના સ્થાયી લાભ માટે લાભને અસ્તિત્વમાં લાવવાના દૃષ્ટિકોણથી
એકવાર અને કાયમ માટે ખર્ચ કરવામાં આવે તો આવા ખર્ચને યોગ્ય રીતે
આવકને નહીં પરંતુ મૂડીને આભારી ગણવા માટે એક સારું કારણ છે. આવું થાય
છે, ખાસ સંજોગોની ગેરહાજરીમાં જે વિપરીત નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે.

પંજાબ સ્ટેટ ઇન્ડસ્ટ્રિયલ ડેવલપમેન્ટ નિગમ લિમિટેડ (ઉપરોક્ત સાઈટેશન
મુજબ) અને બ્રુક બોન્ડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (ઉપરોક્ત સાઈટેશન મુજબ) અને
સી. આઈ. ટી. વિ. મોટર ઇન્ડસ્ટ્રીઝ કંપની લિમિટેડ, (૧૯૯૮) કર્ણાટક
હાઈકોર્ટના ૨૨૯ આઈ. ટી. આર. ૧૩૭, સી. આઈ. ટી. વિ. અજીત મિલ્સ

લિમિટેડ, (૧૯૯૪) ૨૧૦ આઈ. ટી. આર. ૬૫૮, ગુજરાત સ્ટીલ ટ્યુબ્સ લિમિટેડ વિ. CIT, (૧૯૯૪) ૨૧૦ ITR ૩૫૮ અને યુનિયન કાર્બાઈડ ઇન્ડિયા લિમિટેડ v. સીઆઈટી. (૧૯૯૩) કલકત્તા હાઈકોર્ટના ૨૦૩ ITR ૫૮૪ અમારા માટે વધુ મદદરૂપ નથી. આ તમામ કિસ્સાઓ નવા શેરના ઇશ્યૂ સાથે સંબંધિત છે જે કંપનીમાં નવા ભંડોળના પ્રવાહ તરફ દોરી જાય છે જે વિસ્તરે છે, અથવા કંપનીમાં કાર્યરત તેની મૂડીમાં વધારો કરે છે જેના પરિણામે તેના નફો કરવાના ઉપકરણનું વિસ્તરણ થાય છે. નવા શેર બહાર પાડીને કંપનીની શેર મૂડી વધારવાના હેતુ માટે કરવામાં આવેલો ખર્ચ ચોક્કસપણે મૂડી ખર્ચ હશે, જેમ કે આ અદાલતે ઉપર દર્શાવેલા કેસોમાં જણાવ્યું છે.

બોનસ શેર જારી કરવાની અસર આ અદાલત દ્વારા ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત સાઈટેશન મુજબ) માં સમજાવવામાં આવી છે જ્યાં બોનસ શેરના મૂલ્યાંકનના પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ ઓફ અમેરિકાની સર્વોચ્ચ અદાલતના ઇઝનર વિ. મેકોમ્બર, (૧૯૨૦) ૨૫૨ યુ. એસ. ૧૮૯ના કેસમાં ચુકાદાને ટાંક્યા પછી, ન્યાયમૂર્તિ હિંદાયતુલાહે બોનસ શેર જારી કરવાના પરિણામોને આ રીતે અવલોકન કરીને સમજાવ્યું:

" બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બોનસ શેર પ્રો રેટા ઇશ્યૂ દ્વારા, જે હાલના શેરો સાથે સમાન ક્રમ ધરાવે છે, બજાર કિંમત બરાબર અડધી થઈ ગઈ હતી, અને જૂના અને બોનસ શેરો વચ્ચે વહેંચાઈ ગઈ

હતી.આ સામાન્ય રીતે કેસ હશે પરંતુ ત્યારે નહીં જ્યારે શેરને સમાન ક્રમ આપવામાં ન આવે અને અમે તે કેસ સાથે અલગથી વ્યવહાર કરીશું. જ્યારે શેરને સમાન ક્રમ આપવામાં આવે છે ત્યારે *પરિણામ એમ* કહીને દર્શાવી શકાય છે કે બોનસ શેર બહાર પાડ્યા પછી, સંપૂર્ણ રૂપિયાના સિક્કા તરીકે શેરહોલ્ડર જે ધરાવે છે તે તેના પાસે બે ૫૦ એન. પી. સિક્કાઓમાં હોય છે. કુલ મૂલ્ય સમાન રહે છે, પરંતુ તે મૂલ્યનો પુરાવો એક પ્રમાણપત્રમાં નહીં પરંતુ બે પ્રમાણપત્રોમાં છે.

તે પૃષ્ઠો ૫૭૭-૫૭૮ પર વધુ જોવા મળે છે:

" તે અનુસાર છે કે નફો એ કંપનીના હાથમાં નફો હોવા છતાં, જ્યારે તેનો નિકાલ શેરધારકોને ચૂકવવાને બદલે તેને મૂડીમાં રૂપાંતરિત કરીને કરવામાં આવે છે, ત્યારે શેરધારકોને કોઈ આવક થતી નથી એમ કહી શકાય કારણ કે નવા શેર સામાન્ય વિતરણમાં વધારાની અસ્કયામતોના મોટા પ્રમાણને શીર્ષક આપે છે. કંપનીમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ફ્લોટિંગ મૂડી જેમાં અગાઉ સબ્સ્ક્રાઇબ કરેલી મૂડી અને અનામતનો સમાવેશ થતો હતો તે હવે સબ્સ્ક્રાઇબ કરેલી મૂડી બની જાય છે.

[ભાર મૂકવામાં આવે છે]

અમદાવાદ મેન્યુફેક્ચરિંગ અને કેલિકો પ્રાઇવેટ લિમિટેડમાં ગુજરાત હાઇકોર્ટ વિ.આવકવેરાના કમિશનર, (૧૯૮૬) ૧૬૨ આઈ. ટી. આર. ૮૦૦એ જણાવ્યું છે કે બોનસ શેર જારી કરવા માટેનો ખર્ચ મૂડી ખર્ચ છે. કરદાતા કંપની દ્વારા જારી કરાયેલા બોનસ શેર પણ તેના મૂડી બોનસ શેરની રચના કરે છે, કારણ કે યોગ્ય શેર એ કંપનીના કાયમી માળખાનો અભિન્ન ભાગ છે અને તે કોઈ પણ રીતે કંપનીની કાર્યકારી મૂડી સાથે જોડાયેલા નથી જેનો ઉપયોગ વ્યવસાયની રોજિંદી કામગીરી હાથ ધરવા માટે થાય છે. જ્યારે કરદાતા કંપનીનો નફો અને/અથવા અનામતને ચૂકવેલ શેરમાં રૂપાંતરિત કરવામાં આવે ત્યારે તેને કોઈ લાભ મળતો નથી તેવી કરદાતાઓની દલીલને નકારી કાઢતાં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે ચૂકવેલ શેર મૂડીમાં વધારો થવાના પરિણામે કરદાતા-કંપનીની ધિરાણપાત્રતામાં વધારો થશે જે સ્થાયી પ્રકૃતિનો લાભ અથવા લાભ હશે. બોનસ શેર એ કરદાતા-કંપનીના કાયમી માળખાનો અભિન્ન ભાગ છે. બોનસ શેર રાઈટ્સ શેરથી અલગ નથી કારણ કે, તેના અનુસાર, બોનસ શેરના કિસ્સામાં બોનસ પહેલા શેરધારકોને ચૂકવવામાં આવે છે જેઓ તેમના બોનસ શેર મેળવવા માટે કંપનીને પાછા ચૂકવે છે.ગુજરાત હાઇકોર્ટનો આ તર્ક તેના નીચેના અવતરણો પરથી સ્પષ્ટ થયો હતો.

પાન ૮૦૮ પર:

" તે સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે બોનસ શેર જારી કરવામાં આવે છે, ત્યારે બે બાબતો થાય છે:(i) શેરધારકોને બોનસ ચૂકવવામાં આવે છે; અને

(ii) શેરધારકોને ચૂકવવાપાત્ર બોનસ સામે સંપૂર્ણ અથવા આંશિક રીતે ચૂકવેલ શેર જારી કરવામાં આવે છે. શેરધારકો તેમને ચૂકવવામાં આવેલા બોનસનું શેરમાં રોકાણ કરે છે અને આ રીતે તેમને બોનસ શેર જારી કરવામાં આવે છે.

અમારા મતે, તેથી, શેરધારકોને યોગ્ય શેર અથવા બોનસ શેર જારી કરીને ચૂકવેલ શેર મૂડીમાં વધારો કરવામાં આવે છે કે કેમ તેનાથી કોઈ ફરક પડશે નહીં.....

ઉપર સૂચવ્યા મુજબ, બોનસ શેર રાઈટ્સ શેરથી અલગ નથી.

ઉપરોક્ત અવલોકન ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં આ અદાલતના નિરીક્ષણથી સંપૂર્ણપણે વિપરીત છે, જે ચુકાદાને ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા સંદર્ભિત કરવામાં આવ્યો ન હતો. ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડના કિસ્સામાં, (ઉપરોક્ત) આ અદાલતે એવું માન્યું છે કે કંપનીમાં ઉપયોગમાં લેવાતી ફ્લોટિંગ કેપિટલ, જેમાં અગાઉ સબ્સ્ક્રાઈબ કરેલી કેપિટલનો સમાવેશ થતો હતો અને અનામત હવે સબ્સ્ક્રાઈબ કરેલી કેપિટલ બની જાય છે. અનામતને મૂડીમાં રૂપાંતરિત કરવામાં શેરહોલ્ડરને નફો છોડવાનો સમાવેશ થતો ન હતો; નાણાં જ્યાં હતા ત્યાં જ રહે છે, એટલે કે, વ્યવસાયમાં કાર્યરત છે. આ નિરીક્ષણોને ધ્યાનમાં રાખીને ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા તર્કને સમર્થન આપી શકાતું નથી.

અમે ગુજરાત હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલા દૃષ્ટિકોણ સાથે સહમત નથી કે બોનસ શેર જારી કરીને ચૂકવેલ શેર મૂડીમાં વધારો કરવાથી કંપનીની ધિરાણપાત્રતામાં વધારો થઈ શકે છે પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે ધિરાણપાત્રતામાં વધારો એ લાભ અથવા લાભ હશે.

આંધ્ર પ્રદેશ ઉચ્ચ અદાલતે વર્જીર સુલતાન ટોબેકો કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ કેસ દાખલ કર્યો છે. સીઆઈટી. (૧૯૯૦) ૧૮૪ આઈ. ટી. આર. ૭૦ (એ. પી.) એ એવો મત રાખ્યો હતો કે બોનસ શેરના ઇશ્યૂ પર થતો ખર્ચ મૂડી પ્રકૃતિનો હતો કારણ કે બોનસ શેરના ઇશ્યૂને કારણે કંપનીના મૂડી આધારમાં વધારો થયો હતો.

અવલોકનો અને તારણો ખોટા છે કારણ કે તે ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત)માં આ અદાલત દ્વારા કરવામાં આવેલા નિરીક્ષણની વિરુદ્ધ છે. બોનસ શેર જારી કરતા પહેલા અથવા પછી કંપનીનો મૂડી આધાર યથાવત રહે છે.

બોનસ શેર જારી કરવાથી નવા ભંડોળનો પ્રવાહ થતો નથી અથવા કાર્યરત મૂડીમાં વધારો થતો નથી, કાર્યરત મૂડી સમાન રહે છે. અનામતની મૂડીકરણ દ્વારા બોનસ શેરની ફાળવણી એ માત્ર કંપનીના ભંડોળની પુનઃ ફાળવણી છે. આને નીચે આપેલા કાલ્પનિક ટેબ્યુલેશન દ્વારા સચિત્ર કરવામાં આવે છે જે સ્થાપિત કરે છે કે બોનસ શેર મૂડીનો ઉપયોગ બાકાત રાખે છે, કારણ કે

કાલ્પનિક ઉદાહરણમાં, મૂડીનો ઉપયોગ તે જ રહે છે (એટલે કે રૂ. ૬૦૦) બોનસ શેરની ફાળવણી પહેલા અને પછી બંને.

એસ. આઈ. નં.	વિગતો	પ્રી-બોનસ મુદ્દો શહેરી વિકાસ માટે રૂ.	બોનસ પર મુદ્દો શહેરી વિકાસ માટે રૂ.	બોનસ પોસ્ટ કરો શેરો શહેરી વિકાસ માટે રૂ.
૧.	પ્રી-પેઈડ શેર મૂડી	૧૦૦	૧૦૦+૧૦૦=૨૦૦	૨૦૦
૨.	અનામત	૫૦૦	૫૦૦- ૧૦૦=૪૦૦	૪૦૦
૩.	કુલ	૬૦૦	૬૦૦	૬૦૦

અગાઉ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે તેમ, અનામતની મૂડીકરણ દ્વારા બોનસ શેરની ફાળવણી એ માત્ર કંપનીના ભંડોળની પુનઃ ફાળવણી છે. નવા ભંડોળનો કોઈ પ્રવાહ નથી અથવા કાર્યરત મૂડીમાં વધારો થયો નથી, જે યથાવત્ છે. જો એમ હોય તો, એવું ન કહી શકાય કે કંપનીએ સ્થાયી પ્રકૃતિનો લાભ અથવા ફાયદો મેળવ્યો છે. કંપની પાસે ઉપલબ્ધ કુલ ભંડોળ એ જ રહેશે અને બોનસ શેર ઈશ્યૂ કરવાથી કંપનીના મૂડી માળખામાં કોઈ ફેરફાર થશે નહીં. બોનસ શેર ઈશ્યૂ કરવાથી કંપનીના મૂડી આધારમાં વિસ્તરણ થતું નથી.

કલકત્તા હાઈકોર્ટનો *ગુડ ફાસ્ટ પ્રોડક્ટ્સ લિમિટેડ* (ઉપરોક્ત સાઈટેશન મુજબ) કેસ પ્રતિવાદીના કેસ જેવો જ છે.તે કિસ્સામાં પણ નવા શેર જારી કરીને અને બોનસ શેરના અલગ ઇશ્યૂ દ્વારા અધિકૃત શેર મૂડીમાં વધારો થયો હતો. કલકત્તા ઉચ્ચ અદાલતે નવી મૂડી ઊભી કરવા અને બોનસ શેર જારી કરવા વચ્ચેનો તફાવત દર્શાવ્યો હતો અને એવું માન્યું હતું કે પહેલાના પરનો ખર્ચ મૂડી સ્વરૂપનો હતો કારણ કે તેણે મૂડીનો આધાર બદલી નાખ્યો હતો.બીજી બાજુ, બોનસ શેરના કિસ્સામાં, ડાલમિયા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કંપની લિમિટેડ (ઉપરોક્ત) માં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયને પગલે મહેસૂલ ખર્ચ તરીકે ગણવામાં આવ્યો હતો, કારણ કે મૂડી માળખામાં કોઈ ફેરફાર થયો ન હતો.

અમારા માનવામાં આવેલા અભિપ્રાયમાં, બોમ્બે અને કલકત્તા ઉચ્ચ અદાલતો દ્વારા લેવામાં આવેલો મત એ અસર માટે સાચો છે કે બોનસ શેર જારી કરવા પરનો ખર્ચ મહેસૂલ ખર્ચ છે. ગુજરાત અને આંધ્રપ્રદેશ ઉચ્ચ અદાલતોના વિપરીત ચુકાદાઓ ખોટા છે અને સાચો કાયદો નિર્ધારિત કરતા નથી.

ઉપર જણાવેલા કારણો સાથે, અમને ઉલ્લેખિત પ્રશ્નનો જવાબ હકારાત્મક રીતે આપવામાં આવે છે, એટલે કે, કરદાતાની તરફેણમાં અને મહેસૂલની વિરુદ્ધમાં.

અપીલ બરતરફ.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.